

Kolozsvári fizikusok: Heinrich László és László Tihamér

Physicists from Cluj: László Heinrich and Tihamér László

Dr. KOVÁCS Zoltán

ny. egyetemi docens, BBTE Kolozsvár
email-cím: kovzoli7@yahoo.com

Abstract

In this article, we present the short lives of physicists László Heinrich and László Tihamér, seasoned with subjective memories.

Keywords: physicists László Heinrich, László Tihamér

Kivonat

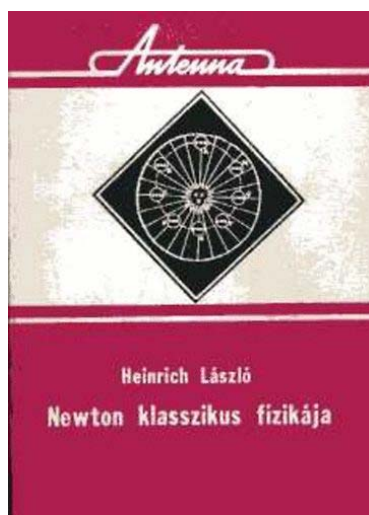
Ebben a cikkben Heinrich László és László Tihamér fizikusok rövid életét mutatjuk be szubjektív emlékekkel fűszerezve.

Kulcsszavak: Heinrich László, László Tihamér fizikusok

Heinrich László

Dr. Heinrich László (1910. szept. 9. Kolozsvár – 1985. dec. 7. Kolozsvár) kísérleti fizikus, tudománytörténész, agrokémiai kutató, tankönyvíró, szerkesztő. Középiskoláit a Kolozsvári Piarista Gimnáziumban végezte (1928), ugyanitt az egyetemen fizika-kémia szakos oklevelet szerzett (1932). Másfél évtizeden át középiskolai tanár Marosvásárhelyen és Kolozsvárt. Gyulai Zoltán professzor irányítása mellett védte meg doktori értekezését (1947), majd 1948–49-ben a Bolyai Tudományegyetem professzora. Mellőzése után 1961-ig a kolozsvári Tehnofrig üzemben dolgozott. 1961-től nyugdíjazásáig (1972) a kolozsvári Agrokémiai Laboratórium mérnöke, majd tudományos kutatója, ill. fővegyésze. Ismeretterjesztő írásai és tudományos cikkei jelentek meg hazai és magyarországi lapokban. 1956–58 között szerkesztette a Matematikai és Fizikai Lapok fizikai részét. László Tihamérral közösen négy középiskolai fizika tankönyvet írt *Fizika és Kísérleti fizika* címmel (1939, 1946–47); több fizikai és kémiai tankönyvet fordított románról magyarra. A *Fizikai Kislexikon* (1976) szerkesztője és a fénytani rész szerzője. Kötetei: *Elemi részek* (társszerző Koch Ferenc, 1958); *Tudod-e?* Kérdések és feleletek a természettudományok és a technika köréből (1960, 1962); *Hogyan oldjuk meg a fizikafeladatokat?* (társszerző Koch Ferenc, román, magyar és német nyelven, 1971, 1972); *Az első kolozsvári csillagda* (1978); *A Principiából és Optikából* (válogatás Isaac Newton írásaiból, bevezető tanulmánnyal, Téka 1981); *Newton klasszikus fizikája* (Dacia Kiadó, Antenna sorozat, Kolozsvár 1983). Feldolgozta Károly József Irén nagyváradi premontrei, majd jogakadémiai tanár fizikai munkásságát (1984).

László Tihamér

Dr. László Tihamér (1910. jan. 13. Kolozsvár – 1986. máj. 26. Kolozsvár) középiskolai tanulmányait szülővárosában az Unitárius Kollégiumban végezte (1928) Az I. Ferdinand egyetemen szerzett fizika-kémiából oklevelet (1933), a Bolyai Tudományegyetemen doktorált (1947). Tanári pályáját is a kolozsvári Unitárius Kollégiumban kezdte, majd a Bolyai Tudományegyetemen tanított. Előadásain elődjének, Gyulai Zoltánnak a hatására, a R.W. Pohl által képviselt göttingi kísérleti fizikai iskola nyomdokain haladt. Meghonosította a gyakorlati elektromos mértékrendszert, amelyet László Tihamér és munkatársai elsőnek vezettek be. Pályája elején általános fizikát tanított, később szakosodott elektromosságra. Közben a kolozsvári magyar almérnöki főiskola elektrotechnikai óraadója. A Babeş-Bolyai Tudományegyetemen egyetemi tanár (1971-ig), nyugdíjba vonulása után haláláig tanácsadó tanár. Fő kutatási területe az elektromosságtan volt. Mint főkutató részt vett a Román Akadémia Geofizikai Szolgálatának elektrogeológiai feltérési programjában Moldvában (1953). A szocialista országok űrkutatása keretében ionoszférikus méréseket végzett a Kozmosz-261 műhold keringésekor (1968–70). Munkásságát több mint 12 tankönyv, egyetemi jegyzetek, 80 tudományos dolgozat teszi maradandóvá, nem beszélve tudománynpszerűsítő cikkeiről, melyeknek száma eléri a 150-et.

Szubjektív emlékképek

Heinrich Laci bácsival 1982-ben találkoztam először a Brassai Sámuel líceum, valójában a kolozsvári unitárius kollégium elődje alapításának 425. évfordulója alkalmából rendezett ünnepségeken, az iskola ún. Brassai hetén. A rendezvények sorában szerepelt a tanárok számára kiírt tudományos konferencia is. Azon jómagam is bemutattam, ha jól emlékszem az ún. Brassai fizikai eszközöket. Előadásom írott formában később *Régi kísérleti eszközök a kolozsvári Brassai Sámuel Líceum fizikai múzeumából* címmel 1992-ben jelent meg az EMT *Firka* c. diáklapjában. Heinrich Laci bácsi a terem bal oldali padsorának első padjában ült. Fényképet is készítettem a résztvevőkről. Nem sokan ültek a teremben, és emlékszem, Laci bácsi volt az egyedüli, aki kérdést intézett hozzám az előadásom végén. Érdeklődött az eszközök akkori megléte, megőrzése felől. Bizonyára a közvetlen érintettség okán kérdezett, hisz korábban évekig ő is ugyanott tanított.

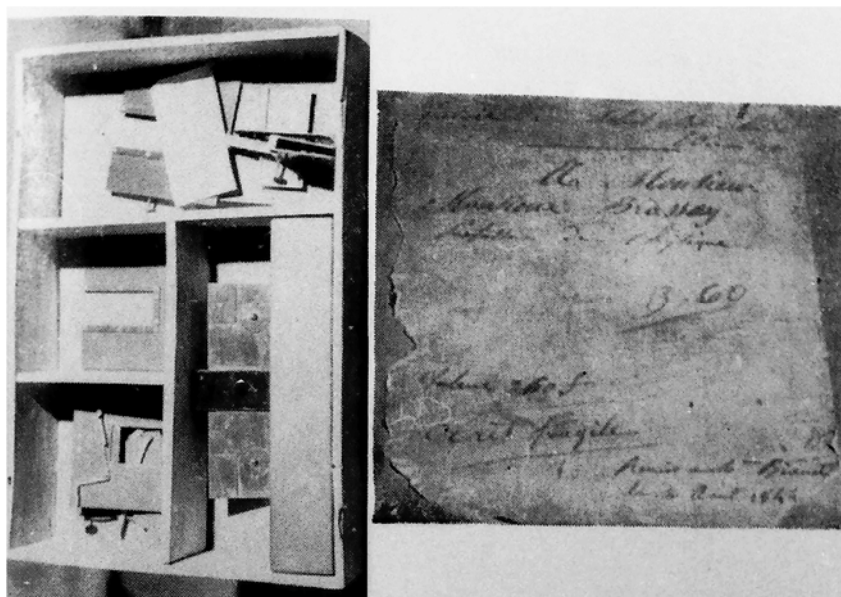

Heinrich László az 1982-es ünnepségen

Több közvetlen emlékem vele kapcsolatban nincs, annál többször fordultam a könyvei felé. A *Tudod-e?* című könyve mintául szolgált jó néhányszor a *Firka* című lap számára készített módszertani írásaim számára, nem beszélve a fizikaóráimról. Egyszer pedig egy szlovák kolléganő érdeklődött a Hell Miksáról és a kolozsvári csillagdájáról szóló könyve iránt. Egy szlovák fizikatanár tudott erről a könyvről. Akkor tudtam meg, hogy Höll (sic!) Miksát a szlovákok is magukénak vallják. Aztán azt is megtudtam, hogy a Newton *Principiájáról* szóló fordításrészletek az egyedüli magyar nyelvű fordítások mind a mai napig. A Koch Ferencsel közösen írt *Hogyan oldjunk meg fizikafeladatokat?* című könyve a fizikatanítás módszertana témájú jegyzeteimnek egyik fontos hivatkozási műve. De a Károly József Irénről szóló kis könyvecskéjére is gyakran hivatkoztam óráimon annak okán, ha jobban tájékoztattuk volna az európai vagy a világ tudományosságát róla, akkor Marconi helyett talán ma őt tartanánk a távközlés úttörőjének. Később az özvegyével, Manyikával ismertettek össze, amikor 90. születésnapjának alkalmából felkért, hogy a férjéről emlékezzen meg. A megemlékező írás meg is jelent az *Firkában*. Manyikát gyakran meglátogattam az otthonukban, amíg a rokonok Magyarországra magukkal ki nem vitték. Manyika néhány könyvvel ajándékozott meg a férje szakkönyvtárából, egyiket-másikat dedikációval is ellátta, amelyek mind a munkámban, mind a doktori felkészülésem során nagy segítséget jelentettek. Nyugdíjazásom után ezeket a könyveket a saját szakkönyvtáramból származó mintegy félszáz másikkal a kolozsvári Babeş-Bolyai tudományegyetem Fizika karnak adományoztam.

László Tihamér a fizika karon következett volna tanítani minket az utolsó években. A nagyon szigorú tanár hírében álló tanártól már előre féltünk. Aztán a harmadév végén megtudtuk, hogy nyugdíjba vonul. Nagy örömet éreztünk a hír hallatán, és fellélegeztünk. Úgy hírlett, hogy a tanár úr elvárta, hogy sok adatot tartsunk meg emlékezetünkben. Aztán már a Brassai líceumban tanítottam, ahol ő is dolgozott a negyvenes években, amikor meglátogatta a volt kolléganőmet, Pázmány Zsuzsát azzal a kérdéssel, hogy nem vállalná el az unokájának a 11. osztályos fizika vizsgára történő felkészítését? A kolléganőm viszont engem ajánlott a professzor úrnak. Én azonnal igent mondtam hálául, hogy annak idején „elkerültük” egymást az egyetemen. Természetesen, ezt nem mondtam el neki. Meggondolkoztattam, hogy miért nem ő tanítja neki a fizikát? Elferdítve kissé a mondást, úgy látszik, senki sem próféta a saját családjában. Aztán egy szinte reménytelen vállalkozásba kezdtem a fizikával ártatlan viszonyban lévő diáklánnyal, akinek valójában semmilyen fogalma sem volt a fizikáról. Például, amikor valamire rákérdeztem, mondjuk, hogy hogyan hangzik a mechanika első alaptörvénye, ő őszinte tekintettel visszakérdezett, hogy hogyan? Ilyenkor mindig tisztáznom kellett, hogy ezt én kérdeztem. Aztán az algoritmikus gondolkodására építve lassan addig jutottunk, hogy sikerült számos típusfeladatot megtanítanom neki. A vizsgán ezekből néhány be is jött, és így kilencessel vizsgázott fizikából. László Tihamér lányával, Horváthy Évával a haláláig tartottam a kapcsolatot. Igazi úrinő volt. Amikor László Tihamér temetésén kondoleáltam neki, szakított időt, hogy megérdeklődjék, hogy meggyógyult-e már a feleségem? Akkor döböntem rá, mekkora emberi nagyság, amikor a gyászunkon túltéve magunkat a mások gondjával is képesek vagyunk

törődni. László Tihamér a *Múzeumi Füzetek*ben Brassai-relikviaként egy százesztendőes fizikai eszköz történetét ismertette (1944). Az írás a Brassai Sámuel által Párizsból megrendelt optikai eszközzel kapcsolatos. Az optikai eszközöket tartalmazó faláda a mai napig megvan az iskola szertárában. A láda fedelén ott áll a Brassai nevére szóló címzés, amit Párizsban címeztek fel.

Párizsból Brassai Sándor által megrendelt optikai eszköz ládája az iskolai szertárban

Ez az írás is forrásmunkaként szolgált számomra a kolozsvári magyar felekezeti iskolai fizikaoktatás történetét bemutató írásomhoz, amit a *Fizikai szemle* közölt. A most már János Zsigmond nevét viselő unitárius kollégiumnak a nemrégiben szépen rendbe hozott muzeális szertárában fellelhető egy Tesla-féle transzformátor, amelyet László Tihamér készített. A kézi munkával elkészített eszközt, amikor már nem tanítottam ott, sikerült rekondicionálnom, és működőképpé tennem. A vele felvett elektromágneses hullámoknak az oszcilloszkópos képével pedig azok frekvenciáját is meghatároztam. Az eszközök ilyen iskolai kutatásokra is lehetőséget adhatnak. Arról nem is beszélve, hogy meghatóan izgalmas elődeink keze munkájára rátalálunk, és azt méltóképpen megbecsülünk. Horváthy Éva a halála előtt nem sokkal átadott nekem egy mappát édesapja önéletrajzával és közleményeinek listájával, amit a kolozsvári EMT levéltárának szeretnék továbbadni megőrzés és kutatás céljából.

Horváthy Éva

Heinrich László és László Tihamér irodalmi emlékezete

1. Ágoston Hugó: Hagyomány, összefüggésekkel. *A Hét* 1978/31.
2. Ajtay Ferenc: A kolozsvári Házsongárdi temetőben pihenő természettudósok. *Természet Világa*. 131. évf. 12. sz. 2000. <http://www.termeszetvilaga.hu/tv2000/tv0012/hazsongard.html>
3. Berényi Dénes: Hogyan oldjuk meg a fizikai feladatokat? *Fizikai Szemle*, Budapest, 1973/10.
4. Csetri Elek: A kolozsvári csillagda története. *Korunk* 1979/3.
5. Daróczi-Szabó Árpád: Tömör Newton. *A Hét* 1982/5.
6. Koch Ferenc: Heinrich tanár úr. *A Hét* 1980/52.
7. Kovács Zoltán: Heinrich László (1910–1985) Arcképcsarnok, tudományok története. *Firka*, 1991.1.25 (<http://www.emt.ro/downloads/firka/firka1-1991-1992.pdf>)
8. Máthé János: Heinrich László. Tudományos arcképcsarnok. *Művelődés* 1983/2.
9. Vincze János: Fizikai Kislexikon. *A Hét* 1976/51.
10. *** *Romániai magyar irodalmi lexikon*. 2. kötet. Heinrich László. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1991. 209–210. oldal. <http://mek.niif.hu/03600/03628/html/h.htm#HeinrichLászló>
11. Dáné Tibor: És mégis bizakodás és mégis az értelem... Emlékeztető beszélgetés László Tihamérral. *A Hét* 1982/50.
12. Dezső Ervin: László Tihamér (1910-1986). *Firka*, Arcképcsarnok, tudományok története. 1992. 1.16-18. oldal <http://www.emt.ro/downloads/firka/firka1-1992-1993.pdf>
13. Koch Ferenc: László Tihamér köszöntése. *A Hét* 1971/4.
14. *** *Romániai magyar irodalmi lexikon*. 3. kötet. László Tihamér. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1994. 341-342. oldal <http://mek.niif.hu/03600/03628/html/l.htm>

Megjegyzés

A Hét, *Krónika*, *Firka*, *Művelődés* számai elérhetők ezen a címen: <http://digiteka.ro>

Könyvészet

- [1] Máthé János: Heinrich László. Tudományos arcképcsarnok. *Művelődés* 1983/2.
- [2] Dáné Tibor: És mégis bizakodás és mégis az értelem... Emlékeztető beszélgetés László Tihamérral. *A Hét* 1982/50.